

Eva Tibenská

Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava

Univerzita v Lublane

e-mail: tibenska57@gmail.com

ORCID: 000-0003-0102-0399

BEZSUBJEKTOVÉ A BEZPODMETOVO SUBJEKTOVÉ VETY (KOMPARATÍVNA ŠTÚDIA SLOVENSKO-POLSKO-CHORVÁTSKA)

Pri našej analýze sme sa čiastočne inšpirovali prácou M. Korytkowskej, venovanej konfrontačnej analýze bezpodmetových viet v bulharskom a poľskom jazyku (Korytkowska, 1990) a tiež jej konfrontačnou bulharsko-poľskou gramatikou (Korytkowska, 1992). Zároveň sme vychádzali z našej staršej štúdie venovanej analýze bezpodmetových viet a viet s nepodmetovým vyjadrením subjektu v slovenčine (Tibenská, 1993) a z porovnávej analýzy českých a chorvátskych jednočlenných slovesných viet (Sesar, 1994). Kým však M. Korytkowska berie obidva jazyky ako rovnocenné, my v našej komparatívnej analýze za východiskový jazyk berieme slovenčinu a vetné štruktúry (ďalej VŠ) v nej konfrontujeme s VŠ v ďalších dvoch slovanských jazykoch. Metodologický rozdiel v našich prístupoch je aj v tom, že porovnávané VŠ podrobujeme komplexnej formálno-sémantickej analýze, kým v prístupe M. Korytkowskej sa vychádza zo sémantickej analýzy a prechádza sa k jej formálnemu stvárneniu. Vyplýva to aj s odlišnosťami medzi česko-slovenskou sémantickou syntaxou a poľskou syntaxou, opretou skôr o logickú analýzu jazykových situácií.

Na úvod niekoľko teoretických úvah a terminologických spresnení. V tradičnej slovenskej syntaxi, vychádzajúcej z členenia vety na vetné členy, sa nazýva východiskový člen stvárnenia gramatickej VŠ termínom **podmet**, v neskorších prácach kvôli zdôrazneniu i gramatický podmet (Oravec & Bajzíkova, 1982). Definuje sa ako jeden z hlavných členov dvojčlennej vety, je stvárnenny zväčša substantívom alebo jeho ekvivalentom (zámenom) v tvare nominatívu, menej často aj partitívneho alebo záporového genitívu či iného predložkového pádu: *Pribudli im deti. Pribudlo im detí. / V dome nebolo detí. Každý rok im pribudlo po dieťaťi.* Sloveso sa v úlohe podmetu môže vyskytnúť iba v tvare infinitívu ako

pomenovacom slovesnom tvare na úrovni nominatívu pri substantívach: *Fajčiť je zakázané*. Východiskovosť podmetu ako vetného člena spočíva v tom, že práve z pozície tohto vetného člena je vetou stvárnovaný istý výsek reality (nejde teda o východisko v zmysle aktuálneho vetného členenia, pri ktorom sa veta člení na východisko = tému a jadro = rému).

Dôležité z hľadiska gramatickej VŠ ako celku je však to, že takto stvárnovaný vetný člen „predpisuje“ kongruenčné kategórie osoby, čísla a v prípade tvaru minulého času aj kategóriu menného rodu slovesu, ktoré sa v tradičnej slovenskej vetnočlenskej gramatike na úrovni vety označuje termínom prísudok (*Otec prišiel. Mama prišla. Dieťa prišlo.*). Podmet a prísudok tvoria základné vetné členy dvojčlennej vety, usúvztažené navzájom v prísudzovacom vetnom sklade, resp. syntagme. K nim sa potom pri tranzitívnych slovesách pričleňuje vetný člen predmet (*Otec nesie tašku.*). Sloveso, prídavné meno či príslovka môže byť vo vete bližšie určené ďalším vetným členom – príslovkovým určením. Substantívum v úlohe akéhokoľvek vetného člena býva bližšie určené prívlastkom, s ktorým takisto tvorí určovaciu syntagmu.

Jadrom jednočlennej vety je v tejto teórii vetný základ alebo fundament vety (v inej terminológii označovaný ako nerozčlenený predikát), ktorý sa člení na slovesný (sem sa zaraďuje aj slovesno-menný či sponovo-menný) a neslovesný. Novšie publikácie už rozlišujú na základe modernejších transformačných teórií jednočlenné vety základné, bezagentné a jednočlenné vety odvodené, deagentné (Oravec & Bajzíkova, 1982).

Predstavený tradičný, vetnočlenský obraz o vetnej stavbe je podnes predmetom skladby (syntaxe) na slovenských základných a stredných školách. A podľa štúdie P. Vukoviča (Vukovič, 2002) a učebnice syntaxe chorvátskeho jazyka pre gymnáziá od I. Pranjkoviča (Pranjković, 1995) podobne tradične vetnočlensky sa vysvetľuje vetná stavba podnes aj na chorvátskych školách.

Musíme však konštatovať, že dokonca ani na mnohých slovenských univerzitách sa študenti filologického smeru nedozvedia o vetnej syntaxi o nič viac. Problematika intencie slovesného deja (u nás rozpracovaná najmä E. Paulinym (Pauliny, 1943), vo svetovej lingvistiky častejšie označovaná termínom valencia) sa totiž preberá ako lexikálno-gramatická kategória pri slovese ako slovnom druhu v rámci morfológie. Tam sa študenti učia, že intencia je kategoriálna séma v lexikálnom význame slovesa, podľa ktorej má sloveso už vo svojom lexikálnom význame zafixované, či si vyžaduje doplnenie substanciou zľava (teda podmetom), sprava (teda predmetom), podmetom aj predmetom súčasne, prípadne si z hľadiska úplnosti svojho významu nevyžaduje nijaké doplnenie. Že ide o kategóriu nielen lexikálnu, ale aj gramatickú, svedčí to, že si sloveso vyžaduje nielen doplnenie istou substanciou,

resp. substanciami, ale doplneným substanciam určuje aj ich gramatickú (presnejšie morfológickú) formu. Zo všetkých morfológických kategórií pri substantívach je vo flektívnych jazykoch syntakticky relevantná kategória pádu. A preto predpisuje sloveso v istom svojom význame substantívam, ktoré ho dopĺňajú, aj ich pádovú formu, v prípade predložkových pádov aj predložku.

Dominantnosť vetnočlenského prístupu k syntaxi je viditeľná aj v tom, že termíny podmet – subjekt, prísudok – predikát, predmet – objekt sa podnes považujú za ekvivalenty na osi domáci termín – medzinárodný termín. Dôkazom je naša najpoužívanejšia učebnica pre vysoké školy *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax* (Oravec & Bajzíkova, 1982). Ak sa však na vetu pozeráme z hľadiska novších transformačných a hlavne valenčných teórií, vhodné je domáce termíny podmet, prísudok, predmet a vetný základ ponechať na označenie členov formálnej, gramatickej VŠ a medzinárodné termíny subjekt, rozčlenený a nerozčlenený predikát, objekt používať na označenie zložiek/participantov sémantickej VŠ. Podrobnejšie sme sa problematikou terminologického rozlíšenia subjektu a podmetu zaoberali v štúdiu *Podmet a subjekt* (Tibenská, 1995). Stručne zrekapitulujeme, že za subjekt (ďalej Sb) považujeme ten člen sémantickej VŠ, ktorý je spätý s predikátom ako aktívny (agensový) alebo neaktívny (nositeľský) činiteľ deja, resp. stavu. V prípade, že si sloveso v úlohe predikátu vyžaduje na doplnenie svojho významu aj pravovalenčný člen – objekt (ďalej Ob), potom je cez predikát Sb spätý aj s Ob ako tou zložkou, ktorú svojou aktívnou činnosťou zasahuje (*patients*), vytvára (*rezultát*), s ktorou dej vykonáva alebo s ktorou je vzájomne v rovnakom stave (*sociatív*), ktorá je obsahom jej činnosti (*inherent*) alebo s ktorou je, zväčša neaktívne, v nejakom vzťahu (*relant*) (Tibenská, 1998, 2012). Subjekt je zároveň strešným pojmom a termínom vo vzťahu k svojim špecifikáciám. Na základe nášho komplexného (formálno-sémantického) prístupu vyčleňujeme osem subjektových špecifikácií (Tibenská, 2012). Z toho sú **štyri aktívne (agensové) špecifikácie** (Sb uskutočňuje proces alebo akciu s uplatnením vôle alebo vedomia, ak ide o živú substanciu, alebo s uplatnením mechanickej či vnútornej sily, ak ide o neživú substanciu; Tibenská, 1991, 1996, 2012):

- **procesor**: *Žiak beží. Žaba kváka.* (Sb vykonáva aktívne dej, ktorý sa neprenáša na inú substanciu);
- **aktor**: *Mama pečie koláč. Bager naberá zem.* (Sb vykonáva aktívne dej, ktorý prechádza na inú, objektívnu substanciu);
- **kauzátor**: *Syn nahneval otca (svojím správaním). Chlapec rozbil (kameňom) okno.* (Sb sprostredkovane, zvyčajne prostredníctvom nástroja či nejakého prostriedku vykonáva dej, ktorý spôsobuje proces, stav alebo zmenu stavu objektu);

- **realizátor**: *Synovo správanie nahnevalo otca. Kameň rozbil okno.* (Sb sebou, svojou podstatou realizuje dej, ktorý spôsobuje proces, stav alebo zmenu stavu objektu);

a štyri **neaktívne, nositeľské špecifikácie** (Sb uskutočňuje proces alebo akciu bez uplatnenia vôle či vedomia, prechádza zmenou stavu, je v istom stave vrátane stavu existencie a výskytu):

- **nositeľ** (skratka N) **deja**: *Otec čká. Drevo pláva dolu vodou.* (Sb bez uplatnenia vôle koná proces alebo dej);
- **N stavu**, resp. **vlastností**: *Otec zostarol. Otec je starý. Otcovi sa čká.* (Sb mimovoľne prechádza zmenou psychického alebo fyzického stavu alebo má istú stálu vlastnosť);
- **N vnemu**: *Tiger zbadal/zacítil antilopu.* (Sb mimovoľne vníma inú, objektovú substanciu);
- **N existencie**: *V studni je voda./ V studni je dosť vody. Škola je na kopci.* (Sb existuje, resp. neexistuje, nachádza sa, resp. nenachádza sa niekde).

Podmet je vo vzťahu k Sb z hľadiska frekvencie výskytu jeho primárnou, nie však jedinou formou. Priamy vzťah medzi Sb a podmetom je len v prípade základových, nederivovaných viet s aktívnym (agensovým) Sb. V prípade viet s neaktívnym, nositeľským Sb taktiež prevládajú vety s podmetovo stvárným Sb, nezriedka sa však vyskytujú vety, v ktorých je Sb stvárný preň netypickou, z hľadiska frekvencie sekundárnou formou. Ide o formu bezpredložkového datívu, akuzatívu, ktorá je primárna pre Ob, no stretneme sa aj s formou inštrumentálu, typickou pre cirkumstant (doplnenie slovesa z hľadiska významu miesta, času, spôsobu alebo príčiny).

Vety, v ktorých sa nenachádza Sb (a teda logicky neexistuje ani forma, v ktorej by bol stvárný), nazývame bezsubjektovými vetami. Zväčša ide o vety zároveň bezpodmetové, no neplatí to v prípade derivovaných viet. Tie majú z vetnej štruktúry odsunutý Sb a v podmetovej pozícii sa nachádza Ob (*Tento dom postavil v 19. storočí architekt XY. → Tento dom bol postavený v 19. storočí.*). V inej terminológii sa nazývajú neodvedené bezsubjektové a zároveň bezpodmetové vety aj vetami so zablokovanou pozíciou Sb (Vukovič, 2002). V našej terminológii pôjde o bezsubjektové vety. Vety, v ktorých sa Sb nachádza v inom ako podmetovom stvární, nazývame bezpodmetovými subjektovými vetami. V našom príspevku nám nepôjde o úplný výpočet vetných typov, ktoré do týchto dvoch skupín možno zaradiť. Primárny je pre nás momentálne konfrontačný aspekt, z ktorého chceme skúmať bezpodmetové a bezpodmetové subjektové vety v troch jazykoch

patriacich do slovanskej vetvy indoeurópskych jazykov. Východiskovým jazykom analýzy bude slovenčina (ďalej s.), porovnávanými jazykmi budú poľština (ďalej p.; patrí do rovnakej skupiny západoslovanských jazykov) a chorváčtina (ďalej ch.; patrí do odlišnej, južnoslovanskej skupiny jazykov). V takomto poradí budeme uvádzať príklady z týchto jazykov, pričom ako prvú boldom uvedieme základnú, frekvenčne primárnu VŠ v slovenčine.

Poznámka: zátvorkou naznačíme potenciálny výskyt doplnení či obmenených VŠ, znamienkom rovná sa (=) označíme ekvivalenty, lomkou naznačíme variantnosť, znamienko plus (+) označí obligatórnosť pripojenia výrazu a hviezdička (*) alebo symbol Ø poslúžia na označenie nulového výskytu VŠ v danom jazyku.

Pri porovnávacej analýze možno postupovať dvoma spôsobmi:

A) všímať si jednotlivé formálne a sémanticky typovo zhodné VŠ a navzájom ich porovnávať v jednotlivých jazykoch, napr.

Prší.	Sneží.	Fúka (vietor).	Leje.	Mrholí. = Poprcha.
Pada (+ deszcz).	Pada śnieg.	Wieje (wiatr).	Leje.	Mży.
<i>Pada kiša.</i>	<i>Pada snjeg.</i>	<i>Puše (vjetar).</i>	<i>Pljušti.</i>	<i>Rominja. = Sipi.</i>

Vonku je vietor.	Vonku je lejak.	Vonku je metelica/chumelica.
Na zewnątrz jest wiatr.	Na zewnątrz jest ulewa.	Na zewnątrz jest zamieć/śnieżyca.
<i>Vani je vjetar.</i>	<i>Vani je pljusak.</i>	<i>Vani je mečava.</i>

S takýmto postupom sa možno stretnúť pri klasifikácii VŠ v jednom jazyku (Grepl & Karlík, 1986; Katičić, 2002; Oravec & Bajžíková, 1982 a iní) i pri porovnávaní VŠ vo viacerých jazykoch (Sesar, 1994; Vukovič, 2002).

B) všímať si primárne vetné stvárnenie typovo zhodných výsekov skutočnosti a vzájomne v jazykoch konfrontovať jeho možné formálne (a zároveň zvyčajne aj významové) obmeny – transformácie, modifikácie i rozšírenia, napr.

Prší. *Padá dážď.	Silno, husto prší. / Padá + hustý dážď.	= Leje (ako z krhly).
Pada. Pada deszcz.	Mocno pada. / Pada gęsty deszcz.	= Leje (jak z cebra).
*Kiši. Pada kiša.	Gusto/Jako kiši. / *Pada gusta kiša. /	= Pljušti (kao iz kabla).
opozitne:	Slabo prší. / Prší drobný dážď.	= Mrholí. / Poprcha.
	Slabo pada. / Pada drobný deszcz.	= Mży.
	<i>Sitno kiši. / Pada kišica.</i>	= <i>Rominja. / Sipi.</i>

Vonku/Dnes prší.	Vonku je lejak.
Na zewnątrz/Dziś pada.	Na zewnątrz jest ulewa.
Vani/Danas kiši.	Vani je pljusak.

Vonku/Dnes nám prší. *Dnes nám (ale) leje! Vonku máme dnes lejak. / Dnes máme ale lejak!*

Ø (Ale leje!)	Ø (Ale leje!)	Dziś mamy ulewę.	/ Ø (Ale ulewa!)
<i>Danas nam pada kiša.</i>	Ø	Ø	/ Ø

s porovnaním typovo formálne aj významovo zhodných VŠ:

*Sneží. *Sneží sneh. Padá + hustý/drobný sneh. Vonku sneží. Vonku padá sneh. Vonku nám sneží. Fúka. Fúka silný vietor.*

V našej analýze budeme postupovať komplikovanejším B spôsobom, aby sme mohli objektívnejšie vystihnúť zhody a odlišnosti v bezpodmetových VŠ troch porovnávaných slovanských jazykov. Vychádzame z predpokladu, že typovo zhodné situácie si vyžadujú v každom jednom jazyku typovo zhodné stvárnenie. A keďže porovnávané jazyky sú typologicky aj genealogicky príbuzné, predpokladáme, že budú mať aj typovo zhodné alebo aspoň podobné stvárnenie týchto typovo zhodných situácií. Odhalené odlišnosti a zhody nám poslúžia nielen na formálno-sémantickú charakteristiku skúmaných VŠ, ale možno ich didakticky využiť aj pri výučbe cudzích jazykov.

I. Prvou analyzovanou skupinou sú východiskovo (primárne) bezpodmetové a zároveň bezsubjektové vety nerozčlenené stvárnňujúce rôzne atmosférické deje a stavy a ich možné formálne a významové obmeny. Delia sa na viaceré podskupiny podľa zovšeobecneného lexikálneho významu slovesa v úlohe nerozčleneného predikátu.

a) atmosférické deje vystihujúce počasie

Prvú porovnávanú skupinu viet charakterizovanú vetou *Prší.* sme uviedli už vyššie. Na začiatku jednotlivých podskupín reprezentujúcich formálno-významové obmeny tejto základnej VŠ stoja opäť vety, ktoré sú pre danú podskupinu základné, frekvenčne najvyťaženejšie. V danej skupine ide o nasledujúce základné VŠ: **Prší.** = základná, pre celú skupinu frekvenčne primárna VŠ,

Silno/Husto prší. = VŠ rozšírená o intenzitné adverbium – opozitne: *Slabo prší.*,

Vonku/Dnes prší. = VŠ rozšírená o lokálny alebo časový cirkumstant, **Vonku/Dnes nám prší/leje.** = VŠ rozšírené o participant benefaktor/beneficient, stvárnňovaný datívom osobného zámena *my*, menej často aj zamlčaným kolektívnym podmetom *my*, morfeematicky realizovaným na slovese *mať* (*Vonku máme dnes lejak.*), ktorý sémanticky vystihuje, že sa celá stvárnňovaná situácia akoby privlastňuje všetkým nám, že sa uskutočňuje v náš prospech či neprospech.

Analyzované vety porovnáme s vetami, ktoré stvárnňujú typovo zhodné situácie. Tým si overíme náš predpoklad, že typovo zhodné denotatívne situácie stvárnňujeme typovo zhodnými VŠ.

Sneží., zriedkavejšie *Padá sneh.*

Ø Pada śnieg.

Ø *Pada snijeg.*, zriedkavejšie *Sniježi.*

Husto sneží. *Padá hustý sneh.* = *Chumelí.*

Gęsto pada. Pada gęsty śnieg. = Ø

Gusto sniježi. *Pada gusti snijeg.* = Ø

Vonku/Dnes sneží. *Vonku/Dnes padá sneh.* – intenzita: *Vonku je metelica/fujavical chumelica.*

Ø Dziś pada (śnieg) Na zewnątrz jest zamieć/śnieżyca.

Ø Danas pada snijeg. Vani je mećava.

Vonku/Dnes nám sneží. *Vonku nám chumelí. Vonku máme metelicu/fujavicu chumelicu.*

Na zewnątrz mamy zamieć/śnieżyca.

Ø /Danas nam pada snijeg. Ø Ø

Fúka (vietor). *Fučí.*

Wieje (wiatr). Dmucha.

Puše (vjetar). Ø

Silno fúka. *Fúka silný vietor/vetrisko.* *Je vetristo.* = *Duje/Fičí (silný vietor).*

Mocno wieje. Wieje silny wiatr/wietrzysko. Jest wietrznie. = Dmucha (silny) wiatr.

Jako puše. Puše jak vjetar. Vjetrovito je. = Fijuče vjetar.

opozitne:

Slabo fúka. *Fúka slabý vietor/vetrik/vánok.* = *Pofukuje.*

Slabo wieje. Wieje słaby wiatr/wiaterek/wietrzyk.

Slabo puše. *Puše vjetrič.* hovor. (štokavsky + čakavsky) *Pušika.*

(kajkavsky) *Popuhuje vjetar.*

Vonku/Dnes fúka. *Vonku/Dnes je vietor.* *Vonku je víchor.*

Na zewnątrz/Dziś wieje. Na zewnątrz/Dziś jest wiatr. Na zewnątrz jest wichura.

Vani/Danas puše +vjetar. *Vani/Danas je vjetar.* *Vani je vihor.*

Dnes nám vonku fúka. *Vonku/Dnes máme vetrisko.* *Vonku máme víchor.*

Ø **Dziś mamy wiatr.** Ø

Ø Ø Ø

Porovnaním VŠ v skupine a) sme v ich stvárnení zistili tieto zhody a rozdiely:

1. Multiverbálne vyjadrenie situácie vo vetách *Pada kiša. Pada snijeg.* v ch. (sloveso tu stráca svoj plný lexikálny význam) zodpovedá univerbálnemu stvárneniu v s. vo vetách so slovesným vetným základom *Prší. Sneží.* V p. je základovou VŠ *Pada.*, jednoznačnosť situácie si totiž nevyžaduje tautologické doplnenie. No vyskytuje sa aj veta s tautologickým stvárnením situácie *Pada deszcz.* Zhoda je vo vetách s východiskovou VŠ *Fúka.*, kde všetky tri jazyky popri nerozčlenenom slovesnom

stvárnění situácie pripúšťajú aj jej tautologické stvárnienie vetami typu *Fúka vietor*. Ak do lexikálneho významu slovesa pribudne séma intenzity, substantívum *vietor* v podmetovom stvárnění v s. zvyčajne odpadá: *Fučí (silný vietor)*; v ch. a p., naopak, obligatórne pribudne: *Fijuče vjetar. Dmucha (silny) wiatr*.

2. Pri intenzitnom spresnení dejov adverbiom či adjektívom s. a p. popri nerozčlenenom slovesnom stvárnění situácie *Silno/Slabo prší. Husto sneží. Silno fúka*. pripúšťa aj stvárnienie analytické *Padá hustý dažď/sneh. Fúka silný vietor.*, v ch. zasa popri tautologickom stvárnění pribudne možnosť univerbálneho stvárnienia (pri daždi dokonca táto možnosť prevládne): *Jako/Sitno kiši. Gusto sniježi. Jako puše*. Ak do vety pribudne cirkumstant tempus alebo locus, ch. v zhode so s. siaha aj po univerbálnom slovesnom stvárnění situácie: *Vani/Danas kiši*. Takáto možnosť však nastáva iba pri daždi. Pri snehu a vetre ostáva analytické stvárnienie: *Vani/Danas pada snijeg. Vani/Danas puše vjetar*. P. má v prípade dažďa aj snehu pri univerbálnom stvárnění iba nerozčlenený predikát *pada*, čo môže bez doplnenia situácie viesť k dvojvýznamovosti.

3. Všetky tri jazyky pripúšťajú aj analytické sponovo-menné stvárnienie predikátu slovesom *byť* a vetnou príslovkou (predikatívom). V ch. je však odlišný slovosled, pretože v ch. sa spona na začiatku viet nevyskytuje: *Je dažďivo/vetrismo. – Kišovito/vjetristo je*. Vo všetkých troch jazykoch sa vyskytuje aj formálne rozčlenené podmetovo-prísudkové stvárnienie situácie vo VŠ typu *Vonku je lejak/metelica/fujavica/víchor.*, sémanticky však ide rovnako o nerozčlenené stvárnienie situácie ako vo vetách so slovesnými predikátmi typu *Leje./Chumelí./Fujačí*.

4. Najväčšie rozdiely sú pri možnosti pripísať celú stvárnňovanú poveternostnú situáciu participantu benefaktor, v inej terminológii aj beneficiant. Kým s. pripúšťa obidve vyššie opísané možnosti jeho vyjadrenia pri cirkumstantoch lokus aj tempus, ch. takúto možnosť pripúšťa iba pri situácii výskytu dažďa a snehu, pričom cirkumstantom môže byť tempus: *Danas nam pada kiša/snijeg*. P. zas pripúšťa iba prívlastnenie celej situácie slovesom *mať* a podmetovým stvárněním kolektívneho benefaktora (my všetci): *Dziś mamy ulewę/wiatr. Na zewnątrz mamy zamieć/snieżyca*.

b) atmosférické stavy a zmeny stavu počasia

Mrzne.	<i>Je mrazivo.</i>	<i>Je mráz.</i>	<i>Vonku nám mrzne.</i>	<i>Vonku máme mrazivo/mráz.</i>
Marznie.	<i>Jest mroźnie.</i>	<i>Jest mróz.</i>	∅	∅
∅	∅	<i>Mraz je.</i>	∅	∅

Zamračilo sa.	<i>Obloha sa zamračila./Nebo sa zamračilo. Je zamračené. Nebo je zamračené.</i>			
Zachmurzyło się.	<i>Niebo się zachmurzyło.</i>	<i>Jest pochmurno.</i>	<i>Niebo jest zachmurzone.</i>	
Naoblačilo se.	<i>Nebo se naoblačilo.</i>	<i>Naoblačeno je. Nebo je oblačno.</i>		

Vonku sa nám zamračilo.	Vonku máme zamračené.
∅	∅
∅	∅

Svitá.	<i>Vyjasňuje sa.</i>	<i>Obloha/Nebo sa vyjasňuje.</i>	<i>Svitá nám.</i>
Švita.	Przejaśnia się.	Niebo się przejaśnia.	∅
Svita.	Vedri se.	Nebo se vedri.	∅

c) zmyslovo vnímateľné prejavy počasia:

Hrmí.	Blýska sa.	obrazne: <i>Oblohu križujú/osvetľujú blesky.</i>	Je búrka.
Grzmi.	Błyska się.	Błyskawice przecinają niebo.	Jest burza.
Grmi.	Sijeva.	Nebo presjecaju munje.	Oluja je.
Vonku nám hrmí.	Vonku sa nám błyska.	Vonku máme búrku.	
∅	∅	Na zewnątrz mamy burzę.	
∅	∅	∅	

Pri porovnaní zisťujeme, že v skupinách b) a c) majú všetky porovnávané jazyka typovo totožné VŠ, odlišný je iba výskyt viet s benefaktorom.

II. Druhou analyzovanou skupinou sú bezsubjektové a bezpodmetové vety, ktoré majú obligatórne, zväčša formou predložkového lokálu, stvárnený participant locus. Ten slúži na pomenovanie priestoru, v ktorom sa bezpodmetovo stvárnený dej uskutočňuje.

a) V tejto podskupine sú východiskovo bezsubjektové a bezpodmetové vety, pri ktorých sa rovnaká situácia druhotne môže metonymicky stvárniť rozčlenené so Sb špecifikovaným ako procesor alebo N (zmeny) stavu.

V peci horí/sa kúri. –	op.: V peci vyhaslo.	<i>V peci dobre/zle horí.</i>
W piecu się pali.	W piecu wygasło/zgasło.	W piecu się dobrze/źle pali.
U peći gori.	U peći se ugasilo.	U peći dobro/loše gori.
<i>Pec horí.</i>	op. <i>Pec vyhasla.</i>	<i>Pec dobre/zle horí.</i>
∅ –	Piec wygasł.	Piec dobrze/źle ciągnie.
Peć gori. –	Peć se ugasila.	Peć dobro/loše grije.
<i>V peci mi/nám (dobre/zle) horí.</i>	– opozitne:	<i>Pec mi/nám vyhasla.</i>
∅		Piec nam zgasł.
∅		∅

Porovnaním zisťujeme, že v ch. sú všetky VŠ v zhodné so s., chýbajú v nej iba VŠ s benefaktorom. V p. chýba VŠ s pomenovaním *pec* v úlohe Sb so špecifikáciou procesor (*Pec horí.*). Datívne stvárnený benefaktor sa v p. neuplatňuje vo

východiskovej bezpodmetovej a bezsubjektovej VŠ s cirkumstantom locus, iba v rozčlenenej VŠ so Sb špecifikovaným ako N (zmeny) stavu. V bezsubjektových východiskových vetách nemá zmysel dopĺňať Sb, aj keď s vetami s takýmto tautologickým stvárnením sa možno stretnúť (veta *V peci horí drevo/uhlie* vystihuje už inú situáciu). Vety *Pec horí. Pec vyhasla.* sú metonymickým stvárnením rovnakej situácie, situačne či kontextovo však môže veta *Pec horí.* prinášať aj informáciu o tom, že pec funguje. Priamo, lexikálne, je to vyjadrené cirkumstantom modus vo vetách *V peci dobre/zle horí; Pec dobre/zle horí.* V takom prípade je podmet *pec* sémantickým Sb so špecifikáciou N stavu (explicitne to vyjadrujú vety *Pec dobre/zle funguje. Pec je dobrá/zlá.*).

Na porovnanie uvedieme typovo zhodnú situáciu stvárnenú vetami:

<i>Z komína sa dymí.</i>	<i>Z komína stúpa dym.</i>	<i>Komín dymí.</i>
<i>Z komína się dymi.</i>	<i>Z komína unosi się dym.</i>	<i>Komin dymi.</i>
<i>Iz dimnjaka se dimi.</i>	<i>Iz dimnjaka se diže dym.</i>	<i>Dimnjak dimi.</i>

V tejto podskupine je navyše možné opisné stvárnenie *Z komína stúpa dym.*, ktoré môžeme interpretovať ako rozčlenenú VŠ so Sb špecifikovaným ako N procesu alebo ako nerozčlenenú VŠ s multiverbálne stvárneným predikátom *stúpa dym* = dymí sa. Prikláňame sa k druhej interpretácii, čo podporuje aj slovosledné stvárnenie podmetu. VŠ s benefaktorom *Z komína sa nám/mi dymí. / Z komína nám/mi stúpa dym. / Komín nám/mi dymí.*, typické iba pre s., v porovnaní so skupinou I už nestvárajú kolektívneho, ale iba konkrétneho benefaktora.

Uvedené multiverbálne stvárnenie je možné aj v typovo zhodných VŠ:

<i>Na ceste sa praší.</i>	<i>Na ceste sa dvíha prach.</i>	<i>Cesta je prašná.</i>
<i>Na drodze się kurz/pyli.</i>	<i>Na drodze unosi się kurz/pył.</i>	<i>Droga jest pylista.</i>
<i>Na cesti se praši.</i>	<i>Na cesti se diže prašina.</i>	<i>Cesta je prašna.</i>

V tomto prípade je však zriedkavé metonymické stvárnenie *Cesta sa praší.*, možné je iba rozčlenené stvárnenie so sponovo-menným prísudkom a Sb špecifikovaným ako N stavu, resp. vlastnosti:

b) V tejto podskupine sú primárne dvojčlenné VŠ so Sb špecifikovaným ako kauzátor a s Ob predstavujúcim zasiahnutú substanciu, paciensa. Druhotne sa rovnaká denotatívna situácia môže stvárať tak, že sa paciens zmení dôsledkom významu formy na cirkumstant locus a Sb *mama* nadobudne špecifikáciu procesor. Takáto VŠ však v ch. chýba.

<i>Mama vetrá/vetrála izbu.</i>	<i>Mama v izbe vetrá.</i>
<i>Mama wietrzy/wietrzyła pokój.</i>	<i>Mama wietrzy w pokoju.</i>
<i>Mama zračilje zračila sobu.</i>	Ø

Od uvedených východiskových VŠ môžeme v s., p. aj ch. tvoriť derivované VŠ so zvratným alebo opisným pasívom a podmetovo stvárneným Ob (deriváciu označíme šípkou →). Pôvodný aktívny Sb (kauzátor) *mama* je z derivovaných VŠ úplne odsunutý (Grepł & Karlík, 1983). V modifikovaných bezpodmetových a bezsubjektových VŠ opisujúcich stav prostredia je v s. a v p. Ob nahradený circumstantom locus, čo však v ch. nie je možné.

<i>Izba sa vetrá.</i>	<i>Izba je vyvetraná.</i>	<i>V izbe sa vetrá.</i>	<i>V izbe je vyvetrané.</i>
<i>Pokój się wietrzy.</i>	<i>Pokój jest wywietrzony.</i>	<i>W pokoju się wietrzy.</i>	<i>W p. jest wywietrzone.</i>
<i>Soba se zračí.</i>	<i>Soba je prozračena.</i>	∅	∅

Deriváciou II. stupňa (v terminológii Grepł & Karlík, 1983) vznikajú od základových VŠ bezpodmetové a bezsubjektové VŠ s fundamentom v tvare opisného pasíva. Na takéto VŠ sa v slovenskej morfológii používal termín **stavové perfektum** (Krupa, 1962), v syntaxi termín **rezultatívna konštrukcia** (Sokolová, 1993). Ch. sa v takýchto VŠ odlišuje slovosledne (enklitika *je* nemôže stáť na začiatku vety).

- *Je vyvetrané.*
- (Tu) *jest wywietrzone.*
- *Prozračeno je.*

Opätovne sa v porovnávaných jazykoch odlišujú VŠ s participantom benefaktor. Kým v s. môžeme tohto participanta stvárniť datívne a aj podmetovo (pri zdôraznení posesívnosti pomocným slovesom *mał*), ch. pripúšťa iba VŠ s datívom.

<i>Izba sa mi vetrá.</i>	<i>V izbe sa mi vetrá.</i>	menej často aj <i>Izba mi je vyvetraná.</i>
<i>Pokój mi się wietrzy.</i>	<i>W pokoju mi się wietrzy.</i>	∅
<i>Soba mi se zračí.</i>	∅	<i>Soba mi je prozračena.</i>
<i>Izbu mám wyvetranú.</i>	<i>V izbe mám wyvetrané.</i>	<i>Mám wyvetrané.</i>
<i>Pokój mam wywietrzony.</i>	<i>W pokoju mam wywietrzone.</i>	<i>Mam wywietrzone.</i>
∅	∅	∅

c) Treťou podskupinou sú vety s metonymicky vyjadreným určitým kolektívnym podmetom. Z jeho lexikálneho stvárnenia si môžeme domyslieť konkrétnych aktérov deja, napr. *vláda* = predseda vlády a jeho ministri, *noviny* = novinári. Metonymické stvárnenie je z pragmatického hľadiska kratšie a sémanticky priezračné. Keďže takéto Sb (aktor) umožňuje aj stvárnenie v podobe príslovkového určenia, napr. *vláda – vo vláde*, *noviny – v novinách*, *dedina – na dedine*, vo všetkých porovnávaných jazykoch je možné tvoriť derivované bezpodmetové a zároveň bezsubjektové VŠ s bezpodmetovým zvratným tvarom a pôvodným Sb pretransformovaným na locus:

Dedina hovorila o nešťastí. = *Všetci ľudia na dedine hovorili o nešťastí.*
 Wieś mówiła o wypadku. = *Wszyscy ludzie we wsi mówili o wypadku.*
 Selo je govorilo o nesreči. = *Svi su ljudi u selu govorili o nesreči.*

→ *Na dedine sa hovorilo o nešťastí.*
 → *Na wsi mówiło się/mówiono o wypadku.*
 → *U selu se govorilo o nesreči.*

d) Do štvrtej podskupiny zaraďujeme čuchom vnímateľné javy, vyskytujúce sa v istom priestore. Túto denotatívnu situáciu môžeme v porovnávaných jazykoch vetne prezentovať dvojako: 1) cez podmetovo stvárnený Sb so špecifikáciou N procesu (o jeho neaktívnosti svedčí slovosled, totiž umiestnenie Sb až za prísudkom), 2) bezpodmetovou vetou s neosobným tvarom slovesa v úlohe fundamentu a pôvodným Sb v úlohe cirkumstantu modus, detailnejšie zdroj.

V komore pácholl/smrdel cesnak. *V komore smrdelo cesnakom/po cesnaku/od cesnaku.*
 W spiżarni miśmierdział czosnek. *W spiżarni śmierdziało czosnkiem/od czosnku.*
 U smočnici je smrdio češnjak. *U smočnici je smrdjelo Ø /po češnjaku.*

Odlišnosť spočíva iba vo formálnom stvárnení zdroja v ch., kde chýba forma bezpredložkového inštrumentálu.

Vo všetkých troch jazykoch je však možné aj rozčlenené stvárnenie danej situácie, pri ktorom je podmetom a zároveň Sb so špecifikáciou N stavu (vlastnosti) práve priestor, kde sa čuchom vnímateľný efekt vyskytuje: *Komora páchla cesnakom/od cesnaku/po cesnaku.* Zaujímavé je, že v tomto prípade vo všetkých porovnávaných jazykoch môžu byť uvedené VŠ rozšírené o datívne stvárnený participant benefaktor, ktorý má z danej situácie neprospech.

V komore mi smrdí cesnak/cesnakom/po cesnaku. *Komora mi smrdí po cesnaku.*
 W spiżarni mi śmierdzi czosnek/czosnkiem. *Spiżarnia śmierdzi mi czosnkiem.*
 U smočnici mi smrdi češnjak. *Smočnica mi smrdi po češnjaku.*

III. Treťou analyzovanou skupinou sú vety stvárnajúce stav vonkajšieho prostredia alebo vôľou neovládaný fyzický dej či fyzický/psychický stav živého organizmu či jeho časti.

a) Pokiaľ ide o stav prostredia, východiskovo ho stvárnajúme bezpodmetovo a zároveň bezsubjektovo. Ak stav prostredia stvárnajúme „zvnútorne“, cez jeho prežívateľa, volíme bezpodmetové, no rozčlenené VŠ s datívne stvárným Sb špecifikovaným ako N stavu. V oboch prípadoch ide v porovnávaných jazykoch o typovo zhodné VŠ.

Vonku/V izbe je chladno/zima.

Na zewnątrz/W pokoju jest chłodno/zimno.
Vani/U sobi je hladno.

Vonku/V izbe mi bolo chladno/zima.

Na zewnątrz/W pokoju było mi chłodno.
Vani/U sobi mi je bilo hladno.

Privlastnenie prostredníctvom participanta benefaktor je možné iba pri stvárňovaní stavu vonkajšieho prostredia či jeho zmeny, aj to iba prostredníctvom pomocného slovesa *mať* a neurčitého kolektívneho benefaktora *my* v pozícii podmetu. V ch., podobne ako v predchádzajúcich prípadoch, takéto stvárnenie nie je možné. Možné sú iba hovorové VŠ s datívne stvárným benefaktorom.

Vonku máme dnes chladno/zimu.

Na zewnątrz mamy dziś chłód.
Ø

Dnes sa nám vonku schladilo.

Dziś się nam na zewnątrz ochłodziło.
hovorovo: *Danas nam je vani zahladilo.*

Datívne je v porovnávaných jazykoch stvárný aj Sb so špecifikáciou N stavu v bezpodmetových sponovo-menných vetách vyjadrujúcich situáciu prežívania istého psychického stavu: *Je mi smutno.* – *Jest mi smutno.* – *Tużno mi je.*

Za východiskové stvárnenie danej situácie však považujeme dvojčlenné VŠ so Sb totožným s podmetom: **Som smutný.** – *Jestem smutny.* – *Tużan sam.*

V tomto názore nás utvrdzuje množstvo VŠ stvárných typovo zhodnú situáciu, avšak nepripúšťajúce bezpodmetové stvárnenie Sb, napr. *Zosmutnela som.* *Prestrašila som sa.* *Začal sa báť.* *Ján zúri.*

b) Pri vôľou neovládaných fyzických dejoch či stavoch živého organizmu obyčajne poznáme a vieme pomenovať príčinu, ktorá tento dej/stav vyvoláva. Vtedy máme v s. a v p. až tri možnosti stvárnienia. Prvou je, že danú situáciu stvárnime z hľadiska jej prežívateľa a vtedy vytvoríme rozčlenenú VŠ so Sb špecifikovaným ako N procesu. ((JA) *Trasie sa od zimy.*). Pri druhej možnosti ju stvárnime z hľadiska príčiny či realizátora tohto deja (*Trasie ma zima.*), pričom pomenovanie živého organizmu nadobudne funkciu Ob so špecifikáciou paciens. Ch. na rozdiel od s. a p. však nemá na vystihnutie tejto typovej situácie tretiu možnosť. ňou sú bezpodmetové VŠ so Sb – N stavu, stvárným formou predmetu (gramatického Ob).

Trasie sa od zimy.

Trzęsę się z/od zimna.

TrESE se od zime.

Trasie ma zima.

Trzęsie mnie zimno.

TrESE me zima.

Trasie ma od zimy/zimou.

Trzęsie mnie z zimna.

Ø

Inokedy môže byť fyzickým dejom či stavom zasiahnutá iba časť organizmu. Datívne stvárný participat benefaktor je na rozdiel od predchádzajúcich VŠ „vlastníkom“ nielen celej situácie, ale aj zasiahnutej časti organizmu. Svedčia o tom v s. a p. možné synonymné stvárnienia so slovesom *mať*.

Základná, ale menej frekventovaná je rozčlenená VŠ s podmetovým stvárnením Sb špecifikovaným ako realizátor: *Jeho prsty skrivila reuma*. Modifikované VŠ so zvratným slovesom v predikáte a s podmetovým stvárnením pomenovania časti organizmu, ktoré vo vete plní úlohu Sb so špecifikáciou N stavu, by bez benefaktora mali podobu: *Jeho prsty sa skrivili od reumy*. A VŠ so sponovo-menným slovesom v úlohe predikátu a podmetovým stvárnením Sb so špecifikáciou N vlastnosti by bez benefaktora mali podobu: *Jeho prsty boli skrivené od reumy*. V príkladoch porovnáme podoby týchto VŠ rozšírené o benefaktor. V ch. aj teraz bude chýbať VŠ s podmetovo stvárneným benefaktorom *my* a posesívnym predikátom *mať* + adjektívum.

Reuma mu skrivila prsty. → *Prsty sa mu skrivili od reumy.*
 Reumatyzm vykryžil mu palce. → *Palce vykryžily mu sieť od reumatyzmu.*
Reuma mu je iskrivila prste. → *Prsti su mu se iskrivili od reume.*

→ hovor.: *Prsty mu boli skrivené od reumy.* / *Prsty mal skrivené/vykručené od reumy.*
 → ∅ *Palce miał vykryżwione od reumatyzmu.*
 → *Prsti su mu bili ukrućeni od reume.* ∅

Jediným nerozčleneným vystihnutím danej situácie sú bezpodmetové a bez-subjektové VŠ s neosobným tvarom slovesa v predikáte, s Ob špecifikovaným ako paciens a s obligatónym datívne stvárneným benefaktorom. V ch. však tentoraz VŠ s takto stvárneným benefaktorom chýba.

Prsty mu vykrućilo od reumy/kvůli reume.
Palce vykryżwiło mu od/z powodu reumatyzmu.
 ∅

c) Formálne (okrem slovosledu) ani sémantické rozdiely nevykazuje v s. a v ch. skupina viet, ktoré stvárnajú živým organizmom nekontrolovateľné fyzické deje. Východisková VŠ má Sb so špecifikáciou nositeľa procesu vyjadrený podmeto-vo. Neaktívnosť (nemožnosť ovládať dej svojou vôľou a vedomím) je dostatočne zastúpená vo význame slovesa. Ak chceme neaktívnosť zdôrazniť, stvárnime Sb nepodmetovo – pozíciou za nerozčleneným predikátom a pádovou formou datívu. Vytvoríme teda derivované vetné štruktúry so slovesom v tzv. neosobnom zvratnom tvare (Ružička, 1966). V p. sa takáto derivovaná VŠ nevyskytuje, pri situácii čkania sa nevyskytuje v p. ani východisková VŠ, neaktívnosť sa vyjadrí predikátom *mať*.

Čkám. → *Čká sa mi.*
 ∅ → ∅ (*Mam czkawkę.*)
Štucam. → *Štuca mi se.* (odlišný slovosled)

Analogicky stvárnime typovo zhodné situácie.

- Driemem.** → *Drieme sa mi.*
 Drzemię. → ∅
Drijemam. → *Zadriemalo mu se.* (potrebný je dokonavý tvar slovesa)

d) Najväčšie rozdiely sú medzi s., ch. a p. v skupine viet, ktoré vyjadrujú modálnu modifikáciou vôľou neovládaného deja, teda chuť, vôľu – nechť; možnosť – nemožnosť konať nejaký dej. V s. sú tieto VŠ typovo blízke predchádzajúcej skupine. Popri menej frekventovanej VŠ so zloženým modálno-plnovýznamovým predikátom a s podmetovo stvárneným Sb so špecifikáciou N stavu vznikli na zvýraznenie neaktívnosti modálnej zložky deja bezpodmetové VŠ s datívne stvárneným Sb a modálnym slovesom v neosobnom zvratnom tvare. Práve tieto sú dnes oveľa frekventovanejšie, preto ich považujeme v našej analýze za východiskové. V lexikálne obmedzených prípadoch je možné chuť, pripravenosť na vykonanie istého vôľou neovládaného deja vyjadriť aj bezpodmetovou vetou so sponovo-menným prísudkom v neosobnom tvare a s datívne stvárneným Sb so špecifikáciou N stavu: *Je mi do smiechu/do plaču; Je mi na vracanie.* V ch. je v takom prípade v neosobnom zvratnom tvare priamo plnovýznamové sloveso (*Smije mi se.*). V p. sa zasa nevyskytujú VŠ s neosobným zvratným tvarom modálneho slovesa *dať sa* a *chcieť sa* v zápore (*nedá sa mi..., nechce sa mi...*). VŠ s multiverbálnym predikátom (*mať/nemať chuť*) sú s. a v p. identické, no v ch. je v nich opäť predikát stvárnený neosobným zvratným tvarom plnovýznamového slovesa (*Pije/nepije mi se.*).

- Chcem spať.* → **Chce sa mi spať.**; op.: **Nemôžem zaspať.** *Nedá sa mi zaspať. Nechce SA mi spať.*
Chcę spać. → *Chce mi się spać;* *Nie mogę zasnąć.* ∅ ∅
 ∅ → *Spava mi se.* ∅ *Neda mi se zaspati. Ne spava mi se.*

(*Chcem sa smiať.*) → **Chce sa mi smiať.** / *Je mi do smiechu.* op.: *Nechce sa mi smiať. / Nie je mi do smiechu.*

- ∅ → *Chce mi się śmiać. /* ∅ ∅ / *Nie jest mi do miechu.*
 ∅ → *Smije mi se. /* ∅ ∅ *Ne smije mi se. /* ∅

- Mám chuť na kávu.** op. *Nemám chuť na kávu.*
Mam ochotę na kawę. *Nie mam ochoty na kawę.*
Pije mi se kava. *Ne pije mi se kava.*

V našej porovnávej štúdií sme nemali ambíciu uviesť príklady na všetky bezsubjektové a zároveň bezpodmetové vety ani na všetky subjektové, no bezpodmetové VŠ (podrobnejšie o nich píšeme v štúdiách Tibenská, 1989, 1993). Chceli sme dokázať, že uvedená komplexná formálno-sémantická metóda komparatívnej analýzy podľa jednotlivých typovo zhodných situácií a všetkých možností ich jazykového stvárnenia dovoľuje veľmi precízne vystihnúť zhody a rozdiely medzi

porovnávanými jazykmi. Výsledky takejto analýzy môžu na jednej strane poslúžiť pri syntaktickej charakteristike jazykov i pri odhaľovaní zhodných a odlišných syntaktických vlastností porovnávaných jazykov či jazykových skupín. Okrem toho, ako sme už spomenuli, dajú sa v praxi vhodne využiť pri vyučovaní cudzích jazykov na odhalenie a odôvodnenie odlišností od materinského jazyka a tiež na rozširovanie jazykovej kompetencie o synonymné či opozitné VŠ, stvárňujúce typovo zhodné denotatívne situácie či „výseky skutočností“ v terminológii V. G. Gaka (Гак, 1972).

BIBLIOGRAFIA

- Grepl, M., & Karlík, P. (1983). *Gramatické prostriedky hierarchizace sémantické struktury věty*. Univerzita J. E. Purkyně.
- Grepl, M., & Karlík, P. (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Katičić, R. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Nakladni zavod Globus.
- Korytkowska, M. (1990). *Z problematyki składni konfrontatywnej: Na przykładzie bułgarskich i polskich zdań bezpodmiotowych*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Korytkowska, M. (1992). *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 5. Cz. 1. Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Krupa, V. (1962): Stavové perfektum v slovenčine. In E. Pauliny (Ed.), *Zborník filozofickej fakulty v Bratislave. Philologica 11-12: 1962* (ss. 47–56). Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Oravec, J., & Bajžíková, E. (1982). *Súčasný slovenský jazyk: Syntax*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pauliny, E. (1943). *Štruktúra slovenského slovesa: Štúdia lexikálno-syntaktická*. Slovenská akadémia vied a umení.
- Pranjković, I. (1995). *Sintaksa hrvatskoga jezika: Udžbenik za 3. razred gimnazij*. Školska knjiga.
- Ružička J. (Ur.). (1966). *Morfológia slovenského jazyka*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Sesar, D. (1994). O jednočlaním glagolsim rečenicama u češkom i hrvatskom jeziku. *Strani jezici*, 23(3–4), 173–182.
- Sokolová, M. (1993). *Sémantika slovesa a slovesný rod*. Veda.
- Tibenská, E. (1991). Subjekt a jeho aktívne (činiteľské) špecifikácie. *Jazykovedný časopis*, 42, 39–52.

- Tibenská, E. (1993). Sémantická analýza bezsubjektových viet a viet s nepodmetovým vyjadrením subjektu. *Jazykovedný časopis*, 44, 41–53.
- Tibenská, E. (1995). Podmet a subjekt. In J. Mlacek (Ed.), *Studia Academica Slovaca: 24. Prednášky 31. ročníka letného seminára slovenského jazyka a kultúry* (ss. 177–186). Stimul.
- Tibenská, E. (1996). Vetné typy s aktívnym subjektom v slovenčine. In J. Mlacek (Ed.), *Studia Academica Slovaca: 25. Prednášky 32. ročníka letného seminára slovenského jazyka a kultúry* (ss. 226–238). Stimul.
- Tibenská, E. (1998). Objektový participant sémantickej štruktúry vety. *Slovenská reč*, 63(4), 198–209.
- Tibenská, E. (2012). *Sémantická štruktúra slovenskej vety*. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- Vuković, P. (2002). Rečenice s blokiranom pozicijom subjekta i u hrvatskome i u češkome. *Suvremena lingvistika*, 2002(1–2(53–54)), 143–170.
- Гак, В. (1972). Высказывание и ситуация. In С. Шаумян (Ed.), *Проблемы структурной лингвистики* (ss. 349–372). Nauka.

BIBLIOGRAPHY (TRANSLITERATION)

- Gak, V. (1972). Vyskazyvanie i situatsiia. In S. Shaumian (Ed.), *Problemy strukturnoi lingvistiki* (pp. 349–372). Nauka.
- Grepl, M., & Karlík, P. (1983). *Gramatické prostriedky hierarchizace sémantické struktury věty*. Univerzita J. E. Purkyně.
- Grepl, M., & Karlík, P. (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Katičić, R. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Nakladni zavod Globus.
- Korytkowska, M. (1990). *Z problematyki składni konfrontatywnej: Na przykładzie bułgarskich i polskich zdań bezpodmiotowych*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Korytkowska, M. (1992). *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 5. Cz. 1. Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).
- Krupa, V. (1962): Stavové perfektum v slovenčine. In E. Pauliny (Ed.), *Zborník filozofickej fakulty v Bratislave. Philologica 11–12: 1962* (pp. 47–56). Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Oravec, J., & Bajzíkova, E. (1986). *Súčasný slovenský jazyk: Syntax*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

- Pauliny, E. (1943). *Štruktúra slovenského slovesa: Štúdia lexikálno-syntaktická*. Slovenská akadémia vied a umení.
- Pranjković, I. (1995). *Sintaksa hrvatskoga jezika: Udžbenik za 3. razred gimnazij*. Školska knjiga.
- Ružička J. (Ed.). (1966). *Morfológia slovenského jazyka*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Sesar, D. (1994). O jednočlaním glagolsim rečenicama u češkom i hrvatskom jeziku. *Strani jezici*, 23(3–4), 173–182.
- Sokolová, M. (1993). *Sémantika slovesa a slovesný rod*. Veda.
- Tibenská, E. (1991). Subjekt a jeho aktívne (činiteľské) špecifikácie. *Jazykovedný časopis*, 42, 39–52.
- Tibenská, E. (1993). Sémantická analýza bezsubjektových viet a viet s nepodmetovým vyjadrením subjektu. *Jazykovedný časopis*, 44, 41–53.
- Tibenská, E. (1995). Podmet a subjekt. In J. Mlacek (Ed.), *Studia Academica Slovaca: 24. Prednášky 31. ročníka letného seminára slovenského jazyka a kultúry* (pp. 177–186). Stimul.
- Tibenská, E. (1996). Vetné typy s aktívnym subjektom v slovenčine. In J. Mlacek (Ed.), *Studia Academica Slovaca: 25. Prednášky 32. ročníka letného seminára slovenského jazyka a kultúry* (pp. 226–238). Stimul.
- Tibenská, E. (1998). Objektový participant sémantickej štruktúry vety. *Slovenská reč*, 63(4), 198–209.
- Tibenská, E. (2012). *Sémantická štruktúra slovenskej vety*. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- Vuković, P. (2002). Rečenice s blokiranom pozicijom subjekta i u hrvatskome i u češkome. *Suvremena lingvistika*, 2002(1–2(53–54)), 143–170.

Bezsubjektové a bezpodmetovo subjektové vety (Komparatívna štúdia slovensko-poľsko-chorvátska)

Resumé

V štúdiu „Bezsubjektové a bezpodmetovo subjektové vety (komparatívna štúdia slovensko-poľsko-chorvátska)“ sa oproti tradičnému vetnočlenskému prístupu k syntaxi uprednostňuje komplexný formálno-sémantický prístup. Terminologicky sa v ňom rozlišuje gramatický subjekt, v tradičnej slovenskej syntaxi nazývaný „podmet“, a sémantický subjekt s jeho aktívnymi (agensovými) a neaktívnymi (nositeľskými) špecifikáciami.

Porovnávacej analýze sa podrobujú 3 typy slovenských, poľských a chorvátskych vetných štruktúr: 1. bezpodmetové a zároveň bezsubjektové vety stvárajúce rôzne atmosférické deje a stavy; 2. podmetové, no bezsubjektové vety, ktoré majú subjektový význam zahrnutý v obligatórnom participante locus; 3. bezpodmetové a bezsubjektové

i subjektové vetné štruktúry stvárnajúce stav prostredia alebo fyzický či psychický stav živého organizmu.

Pri analýze sa vychádza z typovo zhodných výsekov skutočnosti (denotatívnych situácií) a porovnania ich všetkých možných formálnych a zároveň sémantických obmien (jazykových situácií). Takýto prístup umožňuje precízne vystihnúť syntaktické zhody a rozdiely medzi porovnávanými jazykmi a v jazykovej praxi sa výsledky takejto analýzy dajú využiť aj pri vyučovaní cudzích jazykov.

Kľúčové slová: vetný člen; podmet; subjekt; špecifikácie subjektu; bezsubjektové vety; bezpodmetové vety; komparatívna analýza

Non-Subject Sentences and Subject Sentences Without a Grammatical Subject: A Comparative Study in Slovak, Polish and Croatian

Abstract

This study is based on a complex formal-semantic approach to syntax, as opposed to the traditional constituent approach. From the point of view of terminology, this approach distinguishes the grammatical subject, called *podmet* in Slovak, and the semantic subject with its active (agent) and inactive (bearer) specifications. The comparative analysis presented in this article considers the following three types of Slovak, Polish and Croatian sentence structures: (1) sentences without a grammatical subject and without a subject that represents various atmospheric processes and states; (2) non-subject sentences with a grammatical subject where the subject meaning is included in the obligatory locus participant; (3) sentence structures without a grammatical subject which may include a subject that represents a state of the environment or a physical or mental state of a living organism. The analysis is based on identical reality segments (denotative situations) and on the comparison of all their possible formal and semantic variations (language situations). This approach enables us to better capture syntactic similarities and differences between the languages compared, and the results of such analysis can be used in foreign language teaching.

Keywords: sentence constituents; grammatical subject; semantic subject; specifications of the semantic subject; non-subject sentences; sentences without a grammatical subject; comparative analysis